

Pyšná, Pavlína

Grafická sbírka Jana Petra Cerroniho a zdroje jejích akvizic

Sborník prací Filozofické fakulty brněnské univerzity. F, Řada uměnovědná. 2004, vol. 53, iss. F48, pp. [45]-70

ISBN 80-210-3622-2

ISSN 1211-7390

Stable URL (handle): <https://hdl.handle.net/11222.digilib/110491>

Access Date: 16. 02. 2024

Version: 20220831

Terms of use: Digital Library of the Faculty of Arts, Masaryk University provides access to digitized documents strictly for personal use, unless otherwise specified.

PAVLÍNA PYŠNÁ

GRAFICKÁ SBÍRKA JANA PETRA CERRONIHO A ZDROJE JEJICH AKVIZICÍ¹

Rozkvět sběratelství na Moravě kolem roku 1800 je mj. neodmyslitelně spjat se soustředěnou akviziční činností úředníka moravskoslezského gubernia, historika a archiváře Jana Petra Cerroniho (1753–1826).² Budováním kolekce grafických listů významných i méně známých umělců se Cerroni začal intenzivně zabývat v posledních letech 18. století a této své vášni zůstal věrný až do své smrti. Právem si získal pověst znalce, dokonale poučeného v oblasti výtvarných umění, a nepochybně oplýval nevšedním nadáním sestavit cennou sbírku umělecký kvalitních děl, která však byla již roku 1828 rozptýlena na dražbě ve Vídni. Sběratel Cerroni pravidelně obohacoval svou kolekci prostřednictvím nákupů obsáhlejších i menších souborů listů na zahraničních aukcích a při této činnosti mu byla nápomocna řada tamních uznávaných obchodníků. Z této úzké spolupráce vzešel bohatý celek objednacích seznamů a korespondence s komisíonáři včetně účtů a stvrzenek, uložený v Moravském zemském archivu v Brně.³ Tento velmi cenný archivní materiál přinesl nejen závažná svědectví o formování Cerroniho grafického kabinetu, ale i důležité poznatky o podobě a fungování evropského obchodu s uměním, zejména s grafickými listy na počátku 19. století.

¹ Článek je zkrácenou a částečně upravenou kapitolou z mé diplomové práce *Grafická sbírka Jana Petra Cerroniho, Seminář dějin umění FF MU, Brno 2003*, zpracované pod vedením prof. PhDr. Lubomíra Slavička.

² K osobnosti Cerroniho srov. Beda Dudík, *J. P. Cerroni's Leben und Wirken*, Brünn 1850. – Mojmír Otruba, in: *Lexikon české literatury. Osobnosti, díla, instituce 1*, Praha 1985, s. 354. – Bohumil Samek, Počátky dějin umění na Moravě, in: *Kapitoly z českého dějepisu umění I. Předchůdci a zakladatelé*, Praha 1986, s. 81–84. – Ke sběratelství v Brně kolem 1800 srov. Lubomír Slaviček, „Sibi, arti, amicis“. Poznámky a materiále k dějinám sběratelství v Brně 1780–1840, *Opuscula Historie Atrium* F 42, 1998, s. 53–88. – idem, Sbírký a sběratelé na Moravě 17. a 18. století, in: Tomáš Knoz (ed.), *Morava v době baroka*, Brno 2004, s. 91–104.

³ Moravský zemský archiv (dále MZA) Brno, fond G 12 – Sbírký Cerroniho, sign. II-299.

Umělecký trh s grafikou v Cerroniho době

Množství grafických listů a dalších uměleckých předmětů proudilo do sbírek prostřednictvím rozvětveného a dobře organizovaného trhu s uměním. Vedle přímého prodeje či výměny mezi jednotlivými sběrateli hráli rozhodující roli při zprostředkování sbírkových předmětů obchodníci a umělečtí agenti, kteří podávali z místa svého působení zprávy o zajímavých kolekcích a o jejich chystaných prodejích. Výsadní postavení si na uměleckém trhu vydobyli zejména obchodníci, kteří nabízeli široký sortiment zboží, navazovali zahraniční obchodní styky a s expanzí firmy zakládali nové pobočky. Úzká specializace firmy málokdy zajistila dostatečný odbyt a proto zůstala výjimkou.⁴ Obchodníci o své nabídce pravidelně informovali formou nabídkových seznamů, setrvali v neustálém kontaktu s domácími i cizozemskými sběrateli a občas sloužili i jako poradci v uměleckých otázkách.

Mezi hlavní centra akvizičních aktivit se řadily aukce a veletrhy, na něž se sjížděli obchodníci s uměleckými předměty z nejrůznějších míst evropského kontinentu. Při dražbách se často objevovaly celistvé kabinety umění, které po úmrtí svých původních vlastníků nebo i z jiných příčin, zejména finančních, byly nabídnuty k prodeji a staly se základem pro utváření a rozšiřování dalších kolekcí. Sběratelé přitom mohli využít služeb místních komisionářů a za určitou provizi je pověřit vyřízením objednávek.

Přípravy a vlastní průběhy aukcí se řídily přísnými, předem stanovenými pravidly.⁵ Důležitou součástí dražeb se staly katalogy, jejichž vytištění bylo mnohdy požadováno přímo stanovami aukčního řádu a muselo splňovat zvláštní kritéria ohledně formy a kvality. Vydávány byly v nákladu asi 600 až 1 000 exemplářů a jejich jazyk se různil. Vedle němčiny byla hojně rozšířena francouzština a občas se objevila i italština. Obzvláště významné aukce provázelo francouzské vydání, aby tak byli osloveni i zahraniční sběratelé. Obvyklá distribuce katalogů do vzdálenějších měst i do cizích zemí zajišťovala početné publikum a tamní obchodníci se nabízeli i ke zprostředkování případné objednávky.⁶ Katalogy byly prodávány za nevelké finanční částky a umožňovaly zájemcům přednostní výběr za pomoci stručných údajů o jednotlivých dílech. Většinou nesmělo chybět jméno umělce, námět díla a jeho rozměry, přičemž u grafiky stálo označení folio, kvart nebo oktáv a dokonce se rozlišovalo mezi originálem a kopií. Grafické listy se prodávaly jak jednotlivě, tak v konvolutech, přesto kupní ceny zůstávaly relativně nízké a počet zájemců byl vskutku obdivuhodný.

Bohatý archivní materiál, jenž vzešel ze sběratelského úsilí Jana Petra Cerroniho, vydal závažné svědectví o principech fungování uměleckého obchodu s grafikou na přelomu 18. a 19. století. Podrobné záznamy o objednávkách a nákupech včetně obsáhlé korespondence s komisionáři přispěly důležitými a cen-

⁴ Hans Peter Thurn, *Der Kunsthändler. Wandlung eines Berufes*, München 1994, s. 93.

⁵ Thomas Ketelsen – Tilmann von Stockhausen, *Verzeichnis der verkauften Gemälde im deutschsprachigen Raum vor 1800*, 1. Band, München 2002, s. 15.

⁶ Ketelsen – Von Stockhausen (pozn. 5), s. 17–18.

nými poznatky k dějinám středoevropského sběratelství vůbec, neboť zřídka byly obdobné soubory archivních dokumentů zachovány.

Cerroni rozhodně nebyl náhodným a příležitostným sběratelem, právě naopak neustále sledoval dění na mezinárodním trhu s uměním, pravidelně se v zastoupení komisionáře účastnil dražeb a cílevědomě utvářel vybranou kolekci grafických listů. Nejprve vždy svědomitě prostudoval aktuální katalog, sepsal žádaná díla a u každé položky uvedl maximální výši sumy, kterou zamýšlel zaplatit. Na daný objednací list pak komisionář během aukce poznamenal ceny, za něž byla díla nakonec vydražena, a Cerroni si z tohoto spolehlivého pramene doplňoval své znalosti o průměrných cenách grafických listů jednotlivých umělců a čerpal poučení pro příští aukce. Všechny písemné dokumenty spolu s příslušnou korespondencí si uchovával a systematicky zakládal. Přísně dbal i na vlastní kvalitu listu a nikdy neopomněl v objednávce zdůraznit, že přijme jen dobré, čisté a nepoškozené tisky, zatímco špatné či slabé zcela odmítal. Také důrazně trval na respektování jím stanovené finanční nabídky za jednotlivá díla, i když nezřídka mohli vybraní komisionáři, těšící se jeho plné důvěře, toto pravidlo porušit.

V Brně si Cerroni pro ulehčení a urychlení agendy související s nákupy grafických listů zvolil nezbytného pomocníka, knihkupce a tiskaře Jana Jiřího Gastla. Ten svoji knižní živnost provozoval od roku 1784, kdy získal Mantgoldův obchod s knihami, uměním a muzikáliemi. Dosažené obchodní úspěchy mu umožnily zavést pobočku v Olomouci a o šest let později zakoupit brněnské Siedlerovo tiskařství. Kdy přesně vstoupil do Cerroniho služeb, nevíme, nejstarší zmínka o jejich spolupráci se váže k roku 1805. K základním povinnostem Jana Jiřího Gastla pak náleželo přejímat zásilky s grafickými listy ze zahraničních aukcí a zajišťovat vyplácení příslušných obnosů. Po jeho smrti 5. ledna 1814 převzal knihkupectví v Olomouci a v Brně spolu s tiskařstvím jeho nejstarší syn Jan Nepomuk Gastl,⁷ který se patrně ujal i všech závazků vůči Cerronimu, a to až do jeho skonu v roce 1826.

I. Lipsko

Již v počáteční fázi své sběratelské činnosti se Jan Petr Cerroni soustředil na německé umělecké trhy a nikdy nepřestal být jejich věrným zákazníkem. Bylo to především Lipsko, hlavní město veletrhů, kde si našel svého stálého komisionáře, který ho nejen informoval o konání aukcí, ale připojoval i zprávy o aktuálním politickém a společenském dění. Výběr Lipska za ústřední místo nákupů jistě není překvapivý, vždyť toto město se již od středověku těšilo pověsti jednoho

⁷ Jan Nepomuk Gastl řídil podnik v letech 1817 až 1820 spolu se svým bratrem Františkem. Ten roku 1821 převzal knihkupectví v Olomouci, které o osm let později odkoupil Jan Neugebauer. Roku 1829 František získal od svého bratra knihkupectví v Brně a vedl jej až do roku 1846, kdy bylo prodáno Františkovi Wimmerovi. Od té doby provozoval jen tiskařství a nakladatelství. František Gastl zemřel 25. února 1855. Srov. Anonym, *Die Gastl'sche Buchhandlung in Brünn, Moravia IX*, 1846, s. 262–263. – Constantin von Wurzbach, *Biographisches Lexikon des Kaiserthumes Österreich* 5, 1859, s. 101–102.

z nejvýznamnějších obchodních center Evropy. K tomuto pochvalnému hodnocení velkou mírou přispěla řada příznivých okolností, především výhodná geografická poloha Lipska na křižovatce důležitých obchodních cest a jeho role prostředníka mezi západní a východní Evropou.⁸

Velký rozvoj sběratelství byl vždy podmíněn vzkvétající obchodní činností a ta byla v Lipsku obzvláště živá zásluhou veletrhů, které těžily z přízně mezinárodního publika. Hlavním veletrhem se stal trh jarní nebo-li velikonoční (*Ostermesse*), jenž trval od první do čtvrté neděle po Velikonocích, a předcházel mu trh předběžný (*Vormesse*), probíhající po 14 dní od prvního pondělí měsíce března. Stejně důležitosti a velkému množství zájemců se těšil trh svatomichalaský (*Michaelismesse*), který začínal poslední srpnovou nedělí a obchodovalo se tu 22 dní. O něco méně přitažlivý zůstal třetí základní trh Lipska, trh novoroční, vymezený 3. a 16. lednem.⁹ Aukce grafických souborů byly většinou přichystány na závěr těchto veletrhů, aby tak byl zajištěn dostatečný okruh účastníků.¹⁰ Lipské aukce navazovaly na velmi starou tradici¹¹ a jeden z nejstarších katalogů dražby, nabízející výhradně umělecké předměty, byl datován rokem 1752.¹² Prvotní smíšený charakter těchto aukcí byl záhy odstraněn a prosadila se specializace na určitý obor výtvarného umění, i když spolu s grafickými listy byly k prodeji často nabízeny též kresby.

Obchod s grafikou vždy úzce souvisel s obchodem knižním a v návaznosti na to i s tiskařským průmyslem. Vymezení těchto obchodních odvětví totiž mohlo být velmi problematické, jejich sortiment se z části prolínal a některé knihy nebyly posuzovány z hlediska svého obsahu, ale se zřetelem na skvostnou grafickou výzdobu. Proto nebylo neobvyklé, když obchodníci s grafickým uměním nabízeli též knihy, případně vedli vlastní nakladatelství, jak mohou později do svědčit sami Cerroniho lipští komisionáři.¹³

I.1 Abraham Christoph Thiele

Lipské umělecké prostředí se na počátku 19. století vyvíjelo velmi dynamickým způsobem. Rušení a prodeje četných grafických kabinetů podpořily zásadním způsobem bouřlivý rozvoj sběratelské činnosti a rozmach velkých aukcí. Tamní trh s uměním byl přitažlivý jak pro sběratele domácí, tak zahraniční z mnoha koutů Evropy. I Cerroni se nechal nejpozději na jaře 1802 zlákat vý-

⁸ Thomas Schnürer, *Die Handels- und Messestadt Leipzig*, in: Rainer Koch (ed.), *Brücke zwischen den Völkern. Zur Geschichte der Frankfurter Messe*. Bd. III.: Patricia Stahl (ed.), *Austellung zur Geschichte der Frankfurter Messe*, Frankfurt am Main 1991, s. 333.

⁹ *Ottův slovník naučný* 16, Praha 1900, s. 83. – Ketelsen – Von Stockhausen (pozn. 5), s. 19.

¹⁰ Rudolf Rieger, *Graphikhandel im 18. Jahrhundert: Die Firma Artaria und Johann Gottlieb Prestel*, in: Stahl (pozn. 8.), s. 204.

¹¹ Ketelsen – Von Stockhausen (pozn. 5), s. 15–16, 27, 34.

¹² Eduard Trautscholdt, *Zur Geschichte des Leipziger Sammelwesens*, in: *Festschrift Hans Vollmer*, Leipzig 1957, s. 219.

¹³ Následující informace o lipských aukcích a tamních nákupech Jana Petra Cerroniho bez poznámkového odkazu na zdroj poznatků jsem čerpala z MZA Brno, fond G 12 – Sběrka Cerroniho, sign. II-299, fol. 68–295.

hodným nákupem při lipské dražbě, který pro něj obstaral majitel místního komisionářského obchodu Abraham Christoph Thiele, jenž v této závazné roli vystupoval i v následujících třech letech až do své smrti 20. února 1805. Hlavní náplň jeho korespondence však nikdy po tu dobu nedosáhla větší pestrosti a omezila se na oznámení o konání aukcí a účetní položky.

V Lipsku se Thiele pravidelně účastnil aukcí rytin pořádaných uměleckým obchodem Karla Christiana Heinricha Rosta (1741–1798), který je zpravidla přichystal na počátek každého nového roku, po skončení novoročního veletrhu. Majitel obchodu, jenž zaujímal vedoucí postavení na lipském trhu s uměním již od pozdního 18. století, byl velmi vzdělaným mužem všestranných zájmů. Překládal dramata z anglického jazyka, roku 1784 sepsal oratorium a jeho specialitou se stalo zejména zhotovování odlitků antických i moderních soch, bust a reliéfů v různých hmotách, a to i v těch jím nově vynalezených. Dokonce získal kurfiřtské privilegium na odlití sbírkových předmětů drážďanské antické kolekce a roku 1794 vydal obsáhlý seznam zhotovených odlitků.¹⁴ Aukce Rostovy firmy se konaly od roku 1783 v budově lipské univerzity, tzv. „Rotes Collegium“, a vedl je Christoph Gottlieb Weigel (1726–1794), jenž byl roku 1767 jmenován kurátorem Collegia a roku 1778 univerzitním proklamátorem.¹⁵

Vedle Rostových aukcí uměleckých děl nebo celých sbírek se v prvním desetiletí 19. století velkou událostí pro sběratele staly dražby vynikajícího uměleckého kabinetu lipského radního a obchodníka Gottfrieda Winklera (1731–1795), který soustředil tak početný soubor grafických děl, že jeho rozprodej musel být realizován v několika etapách mezi lety 1802 až 1810 podle jednotlivých uměleckých škol, reprezentovaných 80000 díly.¹⁶ Mimoto Winkler vybudoval sbírku asi 1 300 obrazů, jejíž uspořádání a složení popsal v katalogu jeho přítel Franz Wilhelm Kreuchauf (1727 – 1803),¹⁷ dále kolekci kreseb, gem a knihovnu s více jak 6800 svazky.¹⁸

¹⁴ Julius Vogel, *Leipziger Kunstsammlungen des vorigen Jahrhunderts, Zeitschrift für bildende Kunst*, N. F. II, 1891, s. 147. – Gudrun Calov, *Museen und Sammler des 19. Jahrhunderts in Deutschland, Museumskunde* 38, 1969, s. 42.

¹⁵ Ketelsen – Von Stockhausen (pozn. 5), s. 15, 36–37.

¹⁶ Michael Huber, *Catalogue raisonné du Cabinet d'estampes de feu M. Winckler, Banquier et membre du Sénat à Leipsic*. 4 Vol., Leipsic 1802 – 1810. – Všechny následující názvy katalogů uměleckých sbírek, které měl Cerroni ve své privátní knihovně, jsem převzala z aukčního katalogu Cerroniho grafické sbírky; viz Johann Jakob Heinrich Czikann, *Catalogue raisonné de la précieuse collection d'estampes, recueils, cabinets, galeries et livres sur arts de feu Mr. J. P. Cerroni ...*, Vienna 1827, s. 358–378.

¹⁷ Franz Wilhelm Kreuchauf, *Historische Erklärungen der Gemälde, welcher Herr Gottfried Winckler in Leipzig gasamlet*, Leipzig 1768.

¹⁸ Aukce obrazů z pozůstalosti Gottfrieda Winklera se konala v roce 1819 a 1834, aukce kreseb v roce 1815; srov. Calov (pozn. 14), s. 40. – Hans-Ulrich Thamer, *Sammler und Sammlungen in der frühen Neuzeit*, in: Ekkehard Mai – Peter Paret (ed.), *Sammler, Stifter und Museen. Kunstförderung in Deutschland im 19. und 20. Jahrhundert*, Köln – Weimar – Wien 1993, s. 53, 57. – Ke sbírkám Gottfrieda Winklera viz též Georg Wilhelm Schulz, *Gottfried Winckler und seine Sammlungen*, in: Werner Teupser (ed.), *Kunst und ihre Sammlungen in Leipzig. Festschrift zum 100 jährigen Jubiläum des Leipziger Kunstvereins und Museums der bildenden Künste*, Leipzig 1937, s. 63–102.

Podle archivních dokladů lipský umělecký trh poprvé přispěl k obohacení Cerroniho grafické sbírky 30. března 1802, když skončila v pořadí již XXII. aukce konaná pod záštitou firmy Rost. Thielemu se při ní podařilo zakoupit většinu Cerroniho objednaných děl nizozemského a francouzského původu a konečná vyplacená suma za 67 grafických listů dosáhla výše 35 tolarů 20 grošů. K pořizovacím cenám děl byly vždy připočítány výdaje za příslušný aukční katalog, poštovné, balné a provize. Tu určoval komisionář, přičemž směrodatná pro něj byla časová náročnost zakázky a výše částky vydané za zakoupené rytiny.

Ještě téhož roku byla 10. května zahájena první část prodeje Winklerovy sbírky, lákající díly představitelů německé školy. Tentokrát byl Thiele při plnění sběratelovy objednávky méně úspěšný, patrně se potýkal se silnou konkurencí, přivábenou proslulostí dané kolekce. Přesto se mu podařilo rozšířit Cerroniho sbírku o 65 děl v celkové hodnotě 34 tolarů 10 grošů.

Aukce grafických listů z Winklerova majetku pokračovala italskou částí příštího roku, od 17. října 1803, kdy Thiele opětovně zažil zklamání nad nenávratným únikem většiny děl pro jejich nevídanou drahotu. Nákup menšího souboru 31 listů za 13 tolarů 1 groš byl doplněn přírůstkem z jiné kolekce, jejíž dražba bezprostředně poté následovala. Celkové výlohy nepřesáhly 20 tolarů 16 grošů a byl zaznamenán zisk konečných 64 grafických děl.

K doplnění Cerroniho sbírky vydatně přispěla kolekce utvořená grafikem Christianem Gottliebem Geyserelem (1742 – 1803), jež byla po jeho smrti dražena od 15. října 1804 firmou Rost.¹⁹ Pozoruhodný kabinet obsahující kolem 5 000 grafických listů, mezi nimiž byla zastoupena díla nejvýznamnějších mistrů Německa, Nizozemí, Francie i Itálie, přilákal Cerroniho pozornost natolik, že byl ochoten v tomto případě vydat za 203 listů 163 tolarů 23 grošů.

Z dopisů také vyplynulo, že Abraham Christoph Thiele fungoval jako dodavatel grafických děl, případně i knih, do sbírek některých dalších brněnských sběratelů: pastora Viktora Heinricha Rieckeho (1759 – 1830), ředitele protestantské školy Christiana Karla Andrého (1763 – 1831) a Nicolause Virnaua (1776 – 1806), učitele na protestantské škole.²⁰ Toto svědectví vydaly rozmanité poznámky o vystavení účtů nebo stvrzenek, při nichž Cerroni vystupoval jako důležitý prostředník. 1. května 1802 Thiele podepsal stvrzenku o přijetí 40 tolarů 8 grošů za zakázku pro Rieckeho spolu se slibem ihned odeslat roli s rytinami do Brna a další stvrzenku ohledně částky 37 tolarů 14 grošů sepsal 28. srpna téhož roku. Také opakovaně prosil o vyřízení srdečných pozdravů Andrému a Virnauovi, které navíc 21. června 1804 uvědomil o brzkém obdržení účtu.

Viktor Heinrich Riecke patřil k významným postavám brněnské evangelické obce, která se stala důležitým centrem pozdního osvícenství na Moravě. Do Brna přišel roku 1782 jako kazatel a záhy zde vybudoval školu pro děti protestantů.²¹ Rovněž Christian Karel André si vydobyl přední pozici ve společenském a vě-

¹⁹ *Verzeichniss der Kupferstichsammlung des C. G. Geysers*, Leipzig 1804.

²⁰ Hans Welzl, *Brünner Todtenbuch Advokaten, Aerzte, Gewerbs- und Kaufleute, Lehrer und Professoren 1771 bis 1850*, Archiv města Brna, rukopis č. 222.

²¹ K životu a činnosti Viktora Heinricha Rieckeho viz Jiří Kroupa, *Alchymie štěstí. Pozdní osvícenství a moravská společnost 1770–1810*, Brno 1987, s. 81–86, 189–191.

deckém životě na Moravě. I se svou rodinou přesídlil do Brna v roce 1798 a přivezl své obsáhlé sbírky, uložené v 31 bedně. Byly tvořeny nejrozmanitějšími sbírkovými předměty, mezi nimiž převažovala mineralogie, grafika, zeměpisné mapy, knihy, rukopisy, fyzikální a matematické přístroje, škeble, korály, hmyz či rostliny.²²

Thieleho hlavním zaměstnavatelem a *velkým dobrodincem* dlouho zůstával svobodný pán von Schönburg, kterého už ve svém mládí doprovázel na cestách a po univerzitách a posléze byl poctěn funkcí sekretáře jeho domu. Jeho nečekaný skon v roce 1804 Thieleho nejen velmi zarmoutil, ale navíc jej uvrhl do nelehké finanční situace. Pro tíživý nedostatek zákazníků se obrátil na Cerroniho s prosbou, aby právě získaný katalog grafiky zprostředkoval k nahlédnutí i jiným milovníkům umění z Brna či blízkého okolí a zjednal případné objednávky.

Abraham Christoph Thiele svůj poslední úkol ve prospěch Cerroniho grafické sbírky vykonal zasláním nového katalogu, ohlášeného v dopise z 16. listopadu 1804 a 20. února 1805 zesnul ve věku 75 let.²³ Jeho podnik však nezankl a dále se úspěšně rozvíjel pod vedením schopného nástupce, jenž pokračoval v úzké spolupráci s Janem Petrem Cerronim.

I.2 Johann Gottlob Stimmel

Abraham Christoph Thiele svůj lipský komisionářský obchod odkázal v závěti dlouholetému spolupracovníku a příteli, doktoru filozofie Johannu Gottlobovi Stimmelovi. Ten, vybaven šestnáctiletými zkušenostmi v daném oboru, převzal zároveň všechny finanční pohledávky i nevyřízené zakázky a bez rozmýšlení se rozhodl podnik vést i nadále. O této skutečnosti vydal tištěné prohlášení, které rozeslal Thieleho klientům s ujištěním, že bude stále přijímat veškeré budoucí objednávky týkající se lipských i cizích aukcí knih, rytin a dalšího zboží. Dokonce svému zesnulému příteli prokázal nevidanou poctu v oslavné básni, vytištěné 24. února 1805 v Lipsku.

Je zcela zřejmé, že v průběhu první poloviny roku 1805 Cerroni navštívil Lipsko a osobně se seznámil se svým novým komisionářem, jak naznačila slova Stimmelova dopisu s datem 15. června 1805: *Seitdem ich die Ehre hatte, Ihre persönliche Bekanntschaft zu machen, seitdem habe ich mich Ihres allemal mit so vielem angenehmen Gefühl erinnert und zugleich bedauert, dass ich durch Geschäfte zu sehr behindert, Ihre Gesellschaft nicht so geniessen gekonnt habe, wie ich es wünschte und diese Wünsche jetzt wiederhole.*²⁴ Snad právě tehdy se mezi nimi zrodilo pevné přátelské pouto, jež se prolínalo i do jejich četné korespondence, neomezující se pouze na záležitosti obchodní, ale dávající prostor

²² K životu a činnosti Christiana Karla Andrého viz Kroupa (pozn. 21), s. 142–144, 184–189, 193–199.

²³ MZA Brno, fond G 12, sign. II-299, fol. 185.

²⁴ MZA Brno, fond G 12, sign. II-299, fol. 189^r.

i úvahám soukromějšího ladění. Stimmel též nepřestával doufat v opětovné shledání s předním brněnským sběratelem, i když tentokrát na půdě moravské.

První aukce roku 1805, která výrazně podpořila obohacení Cerroniho grafické sbírky, byla otevřena 20. května a vystavila na odiv grafiku spolu s knihami o umění ze sbírky vybudované Franzem Wilhelmem Kreuchaufem,²⁵ který proslul v roce 1763 jako spoluzakladatel a vůdčí osobnost *Sozietät von Gelehrten, schönen Geistern, Künstlern und Kunstförderern*, sdružující lipské přátele umění.²⁶ Přibližně 350 rytin včetně pěti knih, zakoupených z Kreuchaufovy pozůstatosti přišlo Cerroniho na nemalou sumu přesahující 240 tolarů. Stimmel velkoryse hodlal výši provize ponechat na sběratelově vlastním uvážení, avšak po jeho zamítavé reakci se svěřil se svým obvyklým požadavkem dvou grošů z jednoho tolaru nákupní ceny, u knih pak účtoval tři groše.

Na podzim téhož roku, 21. října 1805, se dočkala svého pokračování dražba Winklerovy sbírky, tentokrát rozsáhlým souborem grafických listů příslušníků nizozemské školy. Znovu se potvrdily zkušenosti z let předchozích a obrovský zájem sběratelského okruhu vyhnal ceny nabízených děl do takových výšin, jaké ani sám Cerroni neočekával. Jako výstižný příklad můžeme vyzdvihnout Cerroniho žádost o dva Rembrandtovy originální grafické listy s krajinnými motivy, přičemž konkrétní výběr ponechal na komisionáři a zamýšlel vydat částku do 1 tolaru 8 grošů za každý z nich. Ovšem cena Rembrandtových krajin se při této aukci většinou pohybovala kolem 6 tolarů, nejlevnější list stál 2 tolary a nejdražší 40 tolarů, jak uvedl Stimmelův přípis na zadní straně objednáčního listu. Při této aukci Cerroni nakonec vydal sumu 41 tolarů 21 grošů a získal 93 děl.

Zakoupené rytiny byly vždy náležitě zabaleny a v bedně nebo roli odeslány z Lipska na Moravu. Tyto nezbytné a časově náročné úkoly Stimmel svěřoval lipskému obchodníku jménem Liebeskind, již dříve zmiňovanému jeho předchůdcem Thielem. Liebeskind navíc přebíral od zákazníků finanční zásilky a jeho postavení tak bylo srovnatelné s významem brněnského knihkupce Jana Jiřího Gastla pro Cerroniho. Gastl se ovšem v roce 1805 octnul v nemilé situaci, když jej Liebeskind obvinil z nekalých praktik a odmítal pro něj nadále obstarávat zakázky. 30. listopadu 1805 se Liebeskind prostřednictvím Stimmelova dopisu vyznal ze silného znepokojení nad počínáním knihkupce. Vytýkal mu zejména zpoždování plateb, požadavky vyššího cla nebo odeslání pouhé finanční hotovosti místo předem avizované splatné směnky. Jak byl tento spor zažehnán, nelze z dochovaných dopisů přímo vyrozumět. Snad jen skutečnost, že se Gastl ve svém stávajícím postavení udržel i v budoucnu, spíše naznačila neoprávněnost Liebeskindových stížností. Navíc z korespondence jméno Liebeskind zcela zmizelo a na počátku roku 1806 místo něj finance vyplácel Ignác Haberle, kterého za velmi krátkou dobu vystřídal knihkupec a nakladatel Paul Gotthelf Kummer (1750–1835).

Kummer pracoval po svém vyučení v Lipsku jako pomocník v knihkupectví a poté si roku 1776 otevřel vlastní nakladatelství, v němž mj. vydával spisy lip-

²⁵ *Verzeichniss der Kupferstichsammlung des F. W. Kreuchauf*, Leipzig 1805.

²⁶ Srov. Calov (pozn. 14), s. 39–40. – Thamer (pozn. 18), s. 57–58.

ských univerzitních profesorů. 1790 založil komisionářské knihkupectví a díky úspěšným podnikatelským aktivitám se stal jedním z nejváženějších obchodníků v Lipsku. Po jeho smrti převzal firmu syn Eduard a pokračoval v započatém díle svého otce. Paul Gotthelf Kummer se ve své době řadil mezi čelní představitele proudu, jenž bojoval proti nelegálnímu tisku a usiloval o zajištění nakladatelských práv. Rovněž byl po zásluze oceněn jako průkopník burzovního spolku a tudíž i nové epochy v dějinách knižního obchodu.²⁷ Jeho schopnosti a znalosti mu zaručily trvalé ukotvení v pozici spolehlivého zprostředkovatele mezi lipským komisionářem a brněnským sběratelem na dobu téměř dvaceti let.

Cerroni, vážící si uměleckých hodnot, důrazně vyžadoval starostlivé zacházení s grafickými listy a dbal na jejich bezpečný transport. Dokonce sám vydával instrukce, jak rytiny na budoucí zdlouhavou cestu co nejlépe připravit. Výstižně to ilustrovala pasáž Stimmelova dopisu z 27. března 1810: [...] *weil ich die in zwei Partien getheilten Rollen, Ihrem ausdrücken Verlangen gemäss, gut embalirt und in Wachstuch hate einnähen lassen.*²⁸

Není pochyb o tom, že Cerroni jako opravdový znalec starých rytin důsledně rozlišoval mezi originály a kopiemi. K nechtěnému omylu však došlo ze strany jinak doposud seriózního obchodníka Stimmela, kterého v průběhu podzimního veletrhu v roce 1805 navštívil neznámý muž, požadující kopii Rembrandtova listu s námětem *Milosrdného Samaritána*. Stimmel mu tehdy předložil i originál určený pro brněnského sběratele, čímž dopomohl k záměně a kopie se dostala do nepravých rukou. Po Cerroniho důrazném upozornění mu byla částka 2 toлары 8 grošů za nedodaný originál vrácena a zbloudilá kopie ponechána alespoň jako *vzpomínka na přítele*.

Obsah korespondence opakovaně naznačil, že Stimmel po smrti svého předchůdce převzal plnění zakázek jak pro Cerroniho, tak pro další, již dříve zmíněné sběratele – Viktora Heinricha Rieckehe, Christiana Karla Andrého a Nicolause Virnaua z Brna. Cerroni byl jako příhodný prostředník požádán, aby vyřídil Stimmelův vzkaz v dopise z 15. června 1805 určený Andrému ohledně jistého lipského zákazníka, který získal při aukci Börnerovy sbírky 105 grafických portrétů vytvořených z větší části Gerardem Edelinckem a hodlal je přenechat jinému zájemci za původní kupní cenu. Jinde se zase dočteme, že Stimmel náležitě obdržel Andrého objednávky (20. květen 1806) či inkasoval 13 grošů od Rieckeheho (30. červen 1805) a též se jim mnohokrát dával srdečně poroučet. Navíc byl lipský komisionář v roce 1805 Cerronim doporučen začínajícímu sběrateli Franzi Senselovi, kustodu Dvorské knihovny vídeňské, jenž se rozhodl vybudovat vybranou kolekci portrétů významných učenců.

Finančně zajištěný Cerroni se nikdy neocitnul v platební neschopnosti a účty za zakoupené grafické listy i knihy vždy včas vyrovnal. Avšak jinak tomu bylo v případě některých nespolehlivých sběratelů. Když 20. března 1806 zamřel Nicolaus Virnau, lipský komisionář měl u něj finanční pohledávky za zaslané knihy nejen z 1. května tohoto roku, ale i z loňské zářijové aukce. Cerroni se tehdy

²⁷ *Neue deutsche Biographie* (dále *NDB*) 13, Berlin 1983, s. 284–286.

²⁸ MZA Brno, fond G 12, sign. II-299, fol. 214'.

velmi ochotně angažoval ve vymáhání Stimmelových nároků jak na Virnauově vdově, tak i na dalších brněnských dlužnících, jistém Karaffiatovi a Zipserovi. Tato nepřijemná záležitost zůstala jedním z ústředních témat Stimmelových dopisů po celé dva roky, než byla zdlouhavá jednání definitivně uzavřena 2. března 1808, kdy Stimmel konečně mohl potvrdit příjem 100 zlatých, konkrétně 70 zlatých od Virnauovy vdovy a 30 zlatých od Karaffiata a Zipsera.

V roce 1806 Cerroni vyhotovil pro lipského komisionáře pouze jediný objednací list, jenž se týkal aukce ze dne 16. února. Z nabízeného menšího souboru děl si tehdy sběratel vybral především listy francouzských grafiků a za celkem 39 děl vydal 14 tolarů 5 grošů. Nedlouhý objednací seznam oproti dřívějším zvyklostem naznačil, že Cerroni začal pozvolna zužovat okruh děl, jimiž hodlal doplnit svou kolekci, a každý nový nákup důkladněji promýšlel. U jmen vypsaných autorů již nenalezneme několikařádkové položky, ale mnohdy pouze jediný název grafického listu.

Další akviziční aktivitu Cerroni rozvinul 4. května 1807 u příležitosti XXVIII. aukce firmy Rost, při které vyplatil částku 46 tolarů 3 grošů a získal 210 grafických listů, především cyklů. Tento rok ovšem zůstal pro obchodníky v Lipsku značně ztrátovým a Stimmel si v dopise z 16. října povzdychl nad velkým neúspěchem veletrhu, k čemuž nejvýrazněji přispěl celkový nedostatek peněz. Pouze přítomnost zahraničních nákupčích, zejména ruských a polských, tehdy mírně pozvedla obrat vybraných druhů zboží.

Přestože není k dispozici žádný objednací list z roku 1808, znění dochovaného dopisu prokázalo, že i tento rok se Cerroniho sbírka rozrostla o rytiny z lipského uměleckého trhu. Tamní aukce, již třikrát přesunutá za původního květnového termínu roku 1807, proběhla po více než ročním zpožděním 17. října a Stimmel z ní předložil Cerronimu vyúčtování na 50 tolarů. Příčinou několika odkladů byl prý proces, jenž vedli bratři Martini z firmy Rost & Co. s oběma lipskými proklamátory, které nechtěli nechat řídit své aukce kvůli jejich požadavku neúměrně vysoké provize.

Po dobu trvající déle než jeden rok bylo dopisní spojení mezi Lipskem a Brnem zcela přerušeno. Hlavním důvodem se stalo propuknutí válečných konfliktů v souvislosti s neúspěšnými pokusy o německé povstání v roce 1809 proti francouzské nadvládě Napoleona Bonaparteho. Teprve 27. března 1810 mohl Stimmel ve svém dopise Cerronimu zvěstovat odeslání nového aukčního katalogu grafického umění. Při této příležitosti vyslovil i naději ve výnosnou zakázku, protože kurs byl tehdy pro sběratele velmi příznivý a den ze dne stále rostl. Současně ohlásil zdárné dokončení posledního svazku katalogu Winklerovy sbírky, který obsahoval francouzskou a anglickou školu spolu s dodatky, a jehož sestavení si vyžádalo tak mnoho času a náročné práce. Vždyť již před dvěma roky se Stimmel Cerronimu svěřil, že francouzská část byla vyjma maličností hotova a na anglické škole právě pracoval. Nepříznivé okolnosti ale zabránily v realizaci Stimmelova záměru, aby dražba proběhla již v rámci lipského velikonočního veletrhu roku 1808, katalogizační práce se protáhly na nezvykle dlouhou dobu a svého zahájení se aukce Winklerova kabinetu dočkala teprve 15. října 1810. Stimmel tehdy kvitoval 124 tolarů 14 grošů za 147 listů pouze francouzských

grafiků; Angličané zůstali zcela stranou Cerroniho sběratelského zájmu. Nejvyšší sumu vydal za soubor pěti listů zobrazujících *Bitvy Alexandra Velikého* podle obrazů Charlese Le Bruna. I když sběratel původně nabídnul „jen“ 80 tolarů 16 grošů, Stimmel si tentokrát dovolil závaznou hranici mírně překročit až ke konečným 86 tolarům. Přitom se ani netajil odhodláním vyhnat kupní cenu ještě o něco výše, neboť na aukci Brandesovy sbírky byla jmenovaná díla oceněna částkou 200 tolarů.

V této době, negativně ovlivňované agresivními válkami, se Stimmel musel potýkat s citelným poklesem zájmu sběratelů o lipské aukce grafických listů. V říjnu 1810 si trpce postesknul: *Überhaupt scheint es, als ob die Liebhaber nicht mehr so eifrig im Sammeln wären, woran zum gröstern Theil wohl die Zeitumstände Schuld sein mögen.*²⁹ A situace se ani v budoucnu nevyvíjela nikterak slibně. Rok 1811 znamenal další odmlku mezi brněnským sběratelem a jeho lipským agentem. Ta byla ukončena teprve 11. dubna 1812, kdy byl Cerroni potěšen novým malým katalogem grafických listů, vztahujícím se k aukci otevřené 4. května. I když Cerroniho objednávací list dorazil do Lipska se zpožděním, až večer zahajovacího dne aukce, téměř žádné z požadovaných děl mu neuniklo. Jeho nepřilíš obsáhlá objednávka několika souborů listů znamenitých umělců – Albrechta Dürera, Georga Friedricha Schmidta, Rembrandta či Lucase van Leyden – byla maximálně úspěšně vyřízena. Snad jen kopie a špatné exempláře byly opomenuty a Cerroni v tomto případě za 44 grafických listů vyplatil pouze 18 tolarů 7 grošů.

Takový příznivý výsledek byl zřejmě podmíněn malou konkurencí na poli obchodu s uměleckými díly v době, kdy Evropa byla stále sužována revolučními a napoleonskými válkami, jejichž ohlas nalezneme i ve Stimmelových dopisech z roku 1812. Tísnily jej především neustálé manévry vojsk, které krutě doléhaly nejen na Lipsko, ale na celé Sasko vůbec. Skličující události výrazně zasáhly i lipský veletrh a obchodní ruch téměř zcela utichl. Stimmelův obchod s knihami a rytinami si k už tak obrovské ztrátě 3 000 tolarů připočítal minimálně dalších 1 800 tolarů. I přes zoufalý povzdech: *Wie lange kann ich das noch aushalten?! Stimmel pokračoval nadějí prodchnutými slovy: Doch die Vorsehung lebt ja immer noch und so hoffe ich denn immer aufs besser werden, lasse meine Kinder wenigstens was Rechtschffenes lernen, vorsage mir übrigens alles Entbehrliche und nicht dringend Notwendige gern.*³⁰

Navzdory celkové nepřízni doby se 19. října 1812 uskutečnila aukce, při níž Cerroni rozšířil svou sbírku především o reprezentativní soubor děl žádaného Daniela Chodowieckého. Zakoupil více než 240 jeho listů spolu s díly několika dalších grafiků za částku 78 tolarů 18 grošů, přičemž ceny Chodowieckého listů se pohybovaly v rozmezí od 2 grošů do částek mírně přesahujících 1 tolar.

V Německu se v roce 1813 rozhořel národně osvobozenecký boj proti Napoleonovi, který vyvrcholil v říjnu ve známé bitvě národů u Lipska porážkou francouzské armády. Dlouhodobé konflikty vedly k ochromení země hospodářskou

²⁹ MZA Brno, fond G 12, sign. II-299, fol. 218.

³⁰ MZA Brno, fond G 12, sign. II-299, fol. 227'.

krizí a ke znehodnocování peněz spolu s poklesem kupní síly. Cenné sbírky byly ohrožovány francouzským vojskem, jež bezostyšně bralo vše, čím generální ředitel Vivant Denon v Paříži zamýšlel obohatit státní muzea.³¹ Veškerý obchod s uměleckými díly byl zcela přerušen a mnohým firmám hrozil nezadržitelný úpadek. V roce 1813 proto Cerroni jen stěží mohl očekávat skvostné přírůstky do své grafické kolekce.

Nejdříve v únoru 1814 Stimmel opět obdařil Cerroniho novým katalogem rytin a vylíčil mu smutné zážitky loňského roku, kdy byl dvakrát vydrancován a jeho rodinu sužovaly těžké nemoci. Ovšem již v následujícím dopise 11. července 1814 pozitivně zhodnotil výsledek červnové XXXI. aukce v Lipsku: *bei der jetzt geendeten Auction (die erst am 20sten Junius anfang) hat sich durch die Concurrenz mehrerer Liebhaber erwiesen, dass Künste und Wissenschaften wieder anfangen geschätzt zu werden.*³² Zejména si liboval, že nejen lipští, ale i zahraniční obchodníci s uměním se těšili z mnoha zakázek na koupi rytin. Také Cerroni získal při této dražbě 197 grafických listů, za něž poukázal 37 tolarů 19 grošů.

I přes mírné oživení obchodu s uměním Stimmel setrval ve svízelní situaci, která jej nakonec přiměla k odhodlání nabídnout svou vlastní sbírku originálních kreseb, částečně uchráněnou před válečnými škodami, k rozprodeji. Těžiště jeho kolekce spočívalo v kresbách Nizozemců, shromážděných prostřednictvím nákupů přímo v Holandsku. Stimmel rovněž opakovaně Cerroniho oslovoval ve věci pomoci při hledání nových milovníků knih a umění, aby se jeho klientela pokud možno co nejvíce početně rozrostla.

Širokou škálu nabídkových možností Stimmelova obchodu využíval Cerroni pro získávání nejen grafických listů, ale i knih. Stimmel neustále sledoval produkci nejnovějších spisů v oboru umělekohistorické literatury a nikdy neopomněl sběratele na tu či onu zajímavou publikaci upozornit. V roce 1808 Cerroni zakoupil nedávno sestavený *Catalogue raisonné de toutes les estampes gravées par Dan. Chodowiecki*, za který Stimmel požadoval 1 tolar 8 grošů pruských nebo 1 tolar 6 grošů měny saské. V roce 1815 se zase v jeho nabídce objevil právě vydaný seznam děl znamenitého grafika Georga Friedricha Schmidta *Catalogue raisonné de toutes les estampes gravées par G. F. Schmidt de Berlin* v ceně 1 tolaru 4 grošů. Nelehkým úkolem byl Stimmel pověřen v roce 1814 po úmrtí grafika Johann Friedricha Bauseho, seznam jehož desek chtěl Cerroni za každou cenu získat. Katalog však byl zcela rozebrán, a proto mohl obchodník pouze slíbit vynaložení veškerých snah na jeho nalezení, což se zřejmě nakonec nepodařilo.

Stimmelův lipský obchod se specializoval především na prodej knih a grafiky, ale mimo jeho obchodní zájmy nezůstaly ani obrazy a kresby. O pozoruhodných sbírkách malířských či kreslířských děl předních evropských umělců, jejichž rozprodej se měl uskutečnit prostřednictvím Stimmela, byl písemně informován i Cerroni. V dopise z 19. srpna 1814 jej Stimmel uvědomil o vybrané kolekci kreseb, mezi jejichž mnoha autory jmenoval i takové umělce jako Anthonise van

³¹ Thurn (pozn. 4), s. 98–99.

³² MZA Brno, fond G 12, sign. II-299, fol. 232f.

Dyck, P. P. Rubense, Raffaela, Tintoretta a další. Jindy mu přímo zaslal tištěné katalogy, jako např. katalog kreseb ze slavného Winklerova kabinetu nebo katalog obrazů z pozůstalosti obchodníka s uměním jménem Pfarr. Podle svědectví dopisů přitom jeho hlavním záměrem bylo prostřednictvím Cerroniho osoby roztrousit tyto spisy mezi moravské sběratele a získat v nich věrné zákazníky. Nelze však zcela vyloučit, že i sám Cerroni se výjimečně zařadil mezi zájemce o obrazy a kresby a některá z děl v nabídkových seznamech zakoupil.

Další odmlka v písemném spojení mezi Cerronim a Stimmelem nastala v období mezi červencem 1815 a červnem 1817. Tentokrát byla způsobena nejen opětným válečným neklidem, ale také bankrotem významného lipského obchodu Rost s uměleckými předměty, předního pořadatele aukcí rozsáhlých grafických kolekcí. Souběžně Stimmel sběratele informoval i o nových životních cestách představitelů této firmy, bratří Martini. Starší z nich nyní stanul v čele královské saské továrny na porcelán, zatímco jeho mladší bratr si v Lipsku otevřel obchod se střížním zbožím.

Nový katalog rytin k dlouho očekávané aukci zahájené 1. srpna 1817 v Lipsku, se u Cerroniho objevil se zpožděním a Stimmelovi se již nepodařilo žádaná díla zpětně zakoupit. I navzdory této nepříjemnosti byla Cerroniho sbírka obohacena o poměrně početný soubor 74 děl, za něž sběratel zaplatil 32 tolarů 23 grošů.

V dopisech lipského komisionáře ještě stále nepřestávaly znít chmurné pasáže se stopami následků války, jež byly pro Německo, potýkající se s nedostatkem a všeobecným hladem, „bolestné a mučivé“ jako nikdy předtím. Za této situace se trh s uměním pokoušel pozvolna vzmáhat a nabývat na stále větší síle: *Doch scheint nunmehr der Geschmack an Literatur und Kunst wider aufzuleben und so möge denn der Himmel mit seinen wohlthätigen Fügung, noch länger über uns walten und aus seiner segnenden Hand spenden, was wir gebrauchen.*³³ Nezvratným důkazem tohoto procesu se bezpochyby staly aukce grafických listů, znovu pořádané i několikrát v průběhu jediného roku.

První aukce roku 1818 byla otevřena 19. ledna, avšak sběratel byl patrně úrovní nabízených děl zklamán, neboť se tu hojně objevily špatné či matné tisky, kopie a novotisky, jako např. všechna díla Lucase van Leyden či Rembrandta. Oproti tomu mohl Cerroniho potěšit zisk žádaného souboru šestnácti listů Dürerových *Malých pašijí*. Protože kompletní řada tohoto cyklu byla vydražena za 11 tolarů, Stimmel se rozhodl pro nákup celku neúplného v hodnotě 7 tolarů 2 grošů a chybějící list slíbil dodatečně obstarat. Nakonec vystavil účet na 52 tolarů, za něž dodal 304 grafické listy, převážně v konvolutech.

Zdá se, jakoby kvalita grafických listů proudících na dražby zůstala po tento rok velmi nízká. V květnu 1818 Stimmel raději žádnému ze svých zákazníků aktuální aukční katalog vůbec nezaslal, aby tak ušetřil zbytečně vynaložený čas a marnou práci. Jednalo se totiž o sbírku nejmenovaného obchodníka s uměním, který se všech dobrých rytin zbavil již v době dřívější.

Výhodná obchodní transakce s grafickými listy se naskytla teprve, když nejmenovaný sběratel přikročil k prodeji své kolekce portrétů významných osob-

³³ MZA Brno, fond G 12, sign. II-299, fol. 248^r.

ností, vytvořených znamenitými umělci: Antoine de Marcenay de Ghuy, Etienne Ficquet, Augustin Saint-Aubin a Charles-Nicolas Cochin. Tato sbírka poskytla v roce 1818 materiál také pro rozmnožení Cerroniho sbírky, byť nepříliš velkým počtem 23 děl za 10 tolarů.

Sběratelé se často potýkali se zpožděním či dokonce nedoručením zásilek katalogů i seznamů objednávek, v důsledku čehož byli ochuzeni o možné vzácné přírůstky. I Cerroni se nejednou setkal s obdobnými potížemi a ty jej přiměly k rozhodnutí otevřeně proti nim vystoupit. Na závěr objednáčního listu k promeškané lipské dražbě rytin 14. května 1818 připojil poznámku s žádostí, aby mezi dnem oznámení o konání aukce a dnem jejího zahájení byly vždy ponechány nejméně dva měsíce, během nichž by příslušné katalogy včas pronikly i do vzdálenějších oblastí Evropy. Místo této dříve zcela obvyklé lhůty zůstaly podle Cerroniho asi jen tři až čtyři týdny, které mnohým milovníkům umění bránili účastnit se aukcí nebo jim nanejvýš dovolili ulovit několik málo zbylých děl z konce katalogu. Tomuto zlu měl lipský proklamátor Johann August Gottlob Weigel učinit přítrž. Jeho odpověď v dopise adresovaném knihkupci Paulu Gotthelfovi Kummerovi 12. června 1818 však žádný nový zvrat do dané problematiky nepřinesla a výzva vyzněla do ztracena. Weigel pouze potvrdil pravidlo dvou měsíců a prý jen nevyhnutelné překážky mohly délku této lhůty omezit, i když nikdy ne na dobu kratší šesti týdnů. Podobná situace, jež nastala při květnové aukci roku 1818, nezpůsobila žádný dramatický odliv zakázek ze vzdálenějších míst a Weigel jako útěchu zdůraznil fakt, že většina nabízených rytin měla nízkou úroveň a nebo se jednalo o novotisky. Navíc se mu poštěstilo některá kvalitní díla zpětně odkoupit a částečně uspokojit Cerroniho sběratelskou poptávku 12 listy za částku 4 tolarů.

Poslední dochovaný dopis Stimmela adresovaný Cerronimu byl datován 19. zářím 1819 a obsahoval výlučně údaje o katalogích grafických listů, jednak o posledním katalogu z 9. srpna, z něhož z důvodů pro něj zcela neznámých neobdržel žádné Cerroniho objednávky, jednak o novém katalogu sbírky znalce umění Wilhelma Gottlieba Beckera.

Tímto listem bylo ukončeno mnohaleté čilé dopisování mezi brněnským sběratelem Janem Petrem Cerronim a lipským komisionářem Johannem Gottlobem Stimmelem, které k sobě svedlo vášnivě zaujetí uměním. V dopisech naplněných zprávami o připravovaných aukcích a jejich průběhu, o pozoruhodných grafických sbírkách a vzácných knihách jsme mohli velmi dobře sledovat i celý tehdejší stav Německa rozchváceného válkami, jež přímo zasáhly a výrazně ovlivnily život jednoho obchodníka s uměleckými díly. Vedle toho byl v dopisech dán nemalý prostor i zpovědím soukromého rázu, především rodině a zdraví. Tedy žádný suchý obchodní projev, ale vřelá přátelská slova se proměnila v jedinou upomínku na výjimečné pouto mezi sběratelem grafických listů a jeho oddaným uměleckým agentem, který tvrdil: *Wie es denn wirklich in eine Pflicht ist, das Beste und das Interesse meiner geertesten HH. Committenten überall zu beherzigen.*³⁴

³⁴ MZA Brno, fond G 12, sign. II-299, fol. 197^v.

Jaké okolnosti vedly k přerušení a ukončení jejich dlouholeté spolupráce není z dostupných materiálů zcela zřejmé. Nepopiratelný je pouze fakt, že v druhé polovině roku 1819 se Stimmelových komisionářských povinností vůči Cerronimu ujal již dříve jmenovaný Johann August Gottlob Weigel.

I.3 Johann August Gottlob Weigel

Johann August Gottlob Weigel (1773 – 1846) převzal po svém vyučení roku 1793 vedení Müllerova knihkupectví v Lipsku. V roce 1795 byl poctěn úřadem univerzitního proklamátora a zřídil vlastní obchod, v němž nabízel především antikvární knihy. Souběžně otevřel i aukční dům, první institut tohoto druhu v Německu, který si získal věhlas zejména díky bohatému sortimentu vzácných knih a rukopisů, původem ze sekularizovaných církevních institucí. Jako významný nakladatel se Weigel specializoval přednostně na spisy klasické filologie. Byl také velkým milovníkem umění a svou sbírku kreseb, obrazů a rytin zveřejnil v katalogu *Aehrenlese auf dem Felde der Kunst*, vydaném ve třech oddílech v letech 1836 až 1845. V roce 1839 přenechal správu podniku – nakladatelství a aukčního domu – svému synovi Theodoru (1812 – 1881), po jehož smrti přešla rodinná firma na dalšího potomka, Felixe Oswalda (1848 – 1905).³⁵

Weigelem zastávaný úřad univerzitního proklamátora patřil k velmi váženým funkcím a řídil se přísnými instrukcemi, obsaženými v lipském aukčním řádu z roku 1680.³⁶ První dvě akvizice pro Cerroniho grafickou sbírku zprostředkované Weigelem zdokumentovaly objednacích seznamy k lipským aukcím z 9. srpna a z 25. října 1819. Byly to ony dva poslední prodeje rytin, které původně hodlal zaopatřit Stimmel, když oba příslušné aukční katalogy jako obvykle Cerronimu odeslal. Tato zjištění vedou k domněnce, že důvodem pro vyhledání a zaměstnání nového komisionáře mohla být určitá nespokojenost sběratele s dosavadními službami. Náznaky obdobného rázu obsahoval i dopis s datem 29. ledna 1821, v němž se Weigel zaobíral osobou zesnulého Abrahama Christoha Thieleho a Johanna Gottloba Stimmela. Prvního z nich tu charakterizoval jako poctivého člověka, kterému právem náležela důvěra, třebaže se v uměleckých věcech příliš nevyznal. U jeho nástupce se ale prý velmi brzy vyplnilo Thieleho prorocství, že zděděný komisionářský obchod dlouho vést nebude, a Weigel už jej z *dobrých důvodů* nechtěl nechat mezi komisionáři. Na základě právě vyřčeného můžeme oprávněně předpokládat, že Stimmel začal postrádat na poctivosti a důvěryhodnosti a to byl hlavní důvod, proč s ním Cerroni natrvalo rozvázal písemný i obchodní kontakt.

³⁵ *Der Grosse Brockhaus. Handbuch des Wissens in zwanzig Bänden* 20. Bd., Leipzig 1935, s. 114–115. – *Deutsche biographische Enzyklopädie* (dále DBE) 10, München 1999, s. 387.

³⁶ Ketelsen – Von Stockhausen (pozn. 5), s. 15. Proklamátor byl povinen předložit každý aukční katalog ze každého tolaru, přičemž proklamátorovi připadl jeden groš. Zbylé dva groše pokryly náklady na vydání katalogu i výplaty spolupracovníků a přebytek byl odevzdán do pokladny univerzitní knihovny.

Johann August Gottlob Weigel nebyl pro Cerroniho zcela neznámou osobností a dokonce se již vzájemně poznali, v doprovodu Liebeskinda, během Cerroniho první návštěvy Lipska v roce 1805. Weigel často vyslovoval naději v opětovné shledání, při kterém by se mohl pochlubit svou sbírkou obrazů, kreseb a rytin, i když přiznal minimum nákupů nových děl, protože *měl velkou rodinu, ale žádný velký majetek*. Ke grafické sbírce, obsahující asi 1 500 listů, dokonce vytvořil podrobný katalog. Podle jeho názoru tak musel bezpodmínečně učinit každý sběratel, aby utvořené sbírky nebyly ve špatných rukou nebo kvůli neznalosti a nevědomosti znehodnoceny. Do budoucna Weigelovi zůstala pouze sběratelská poptávka po kresbách, třebaže si velmi stěžoval, že je to finančně náročnější obor sběratelství než záliba v grafice. Souběžně Cerroniho prosil o včasné oznámení, pokud by se v jeho okolí objevila kvalitní kolekce kreseb, která by byla na prodej.

Na srpnové dražbě roku 1819 Cerronimu řada žádaných rytin unikla, když pro nekvalitu tisku omezil rozsah svého nákupu, a nakonec svou kolekci obohatil o 111 grafických listů, z toho 40 vinět Daniela Chodowieckého, za 31 tolarů 9 grošů. Teprve říjnová aukce roku 1819 nabídla mnohem zajímavější soubor grafických listů z majetku Wilhelma Gottlieba Beckera (1753–1813),³⁷ královského saského dvorního rady, správce královské antické galerie a kabinetu mincí v Drážďanech a v neposlední řadě spisovatele a historika umění s přednostním zájmem o antiku.³⁸ Weigel kladně vyřídil 84 položek v objednacím seznamu, byť i tentokrát stranou zůstal nemalý počet špatných a nových tisků, a kvitoval 72 tolarů 14 grošů za dodání 163 grafických listů.

V několika Weigelových dopisech se tehdy objevil stesk nad velkou konkurencí při dražbách v Lipsku. Mnoho listů z Beckerovy sbírky tak bylo předraženo, zatímco krásná sbírka biskupa Johanna Aloise Schneidera se v Drážďanech rozprodala za mnohem nižší částky. Pokud by byl jeho kabinet vydražen v Lipsku, majitel by prý určitě získal o několik tisíc tolarů více.

Zdatným a nepostradatelným pomocníkem při sestavování katalogů pro dražby řízené Weigelem byl jeho nejstarší syn. Proslulými ve své době se staly zejména licitace knih, na kterých Weigel podle vlastních slov každoročně rozprodal přes 50 000 svazků. Také Cerronimu příležitostně zasílal seznamy vzácných knih s prosbou, aby je předal moravským zájemcům k uspokojení jejich sběratelské touhy. V několika případech se na konci knižních katalogů objevil oddíl s nabídkou uměleckých děl, ale ta většinou podle připojeného upozornění nevynikala žádnou mimořádnou kvalitou.

Obsáhlý archivní materiál prokázal, že v letech 1819 až 1825 byla Cerroniho akviziční činnost velmi intenzivní. Vždy minimálně dvakrát ročně významně doplňoval svou grafickou sbírku o nové přírůstky, jež byly zakoupeny na lipských aukcích.

³⁷ *Verzeichniss einer Sammlung von Kupferstichen und Original-Handzeichnungen des verstorbenen W. G. Becker, königl. sächsischen Hofraths u. Oberaufsehers der königl. Antikengalerie und des Münzcabinetts zu Dresden, Leipzig 1819.*

³⁸ Jeho hlavním dílem je spis *Augusteum* obsahující drážďanské antické památky ve 3 svazcích vydaných v letech 1804–1811; srov. *DBE* 1, 1999, s. 382.

10. května 1820 začala dražba sbírky rytin a kreseb z pozůstalosti lipského obchodníka H. A. Mausera,³⁹ kterou Weigel velmi výstižně zhodnotil slovy: *Das war eine kleine aber interessante Auction, wo die Erben den Trost hatten, dass vieles nach Würden bezahlt wurde.*⁴⁰ Valná část grafických listů tehdy dosáhla až třikrát vyšší ceny než jakou byl Cerroni ochoten zaplatit, a proto se ze zisku mohl těšit pouze u 64 děl v hodnotě 14 tolarů 22 grošů. K astronomickým cenovým výšinám se naopak přiblížila řada osmi listů znázorňujících ovce od Johana Heinricha Roose, oceněných na 37 tolarů 8 grošů, nebo jeden list krajiny Paula Pottera za 13 tolarů 15 grošů. Svou pozornost na aukci Mauserovy kolekce zaměřili i oba nejstarší synové saského prince Maxmiliána, kteří prosluli jako velcí ctitelé grafického umění, často nakupující rytiny a lepty, jak nám ochotně dosvědčil Weigelův dopis z 6. června 1820.

Přání sběratelů byla toho roku patrně mnohem snáze splněna při aukci Mayerovy sbírky rytin a kreseb,⁴¹ připravené na 23. srpen 1820. Vyjma špatných či nových tisků a kopií tu Cerroni obdržel 305 grafických listů, včetně obsáhlých krajinných cyklů, za které vydal 64 tolarů 23 grošů.

Lipský komisionář přispíval ke zvětšování sbírek především početnějšími soubory grafických listů původem z aukcí, ale pokud jej Cerroni oslovil za účelem získání určitého konkrétního díla, obstarával i jednotliviny. Tak se stalo v případě listu *Kristus nesoucí kříž* z cyklu Dürerových *Pašijí*, který patrně od Cerroniho odkoupil Hugo František starohrabě Salm-Reifferscheidt. Weigel sběrateli nejprve pro příště poradil držet zmíněného hraběte od své sbírky daleko, aby jej zase nedonutil vzácnou řadu rozdělit. Sám totiž vlastnil kompletní a kvalitní cyklus [...] *aber solange ich lebe kriegt sie auch unser König nicht, wenn er sie auch haben wollte.*⁴² Že svou sbírku nechápal jako peněžní zástavu, prokázalo i jeho odmítnutí prodeje tohoto souboru za nabízených 70 tolarů. Daný chybějící list se nakonec Weigelovi podařilo pro svého věrného zákazníka zajistit u norimberského obchodníka s uměleckými předměty Johanna Friedricha Frauenholze za 4 zlaté. U téhož prodejce o čtyři roky později vyjednal další Dürerovo dílo, znázorňující *Apollona*, když původně požadovanou sumu 4 zlatých usmlouval na 3 zlaté 12 krejcarů. Třebaže v jeho levém rohu chyběl nepatrný kousíček, Weigel list označil za krásný a nezdráhal se jej koupit. Na základě svých dlouholetých zkušeností dobře věděl, že defektní nebo slabé tisky se u tohoto vyhledávaného mistra naskytovaly až nezvykle často.

Weigel své obchodní aktivity neomezoval pouze na Lipsko, ale sledoval dění i na uměleckém trhu jiných německých měst, zejména v Berlíně. Velmi špatné zkušenosti jej však záhy přiměly k definitivnímu rozhodnutí, aby už objednávky pro mimolipské aukce nepřijímal a jeho klienti se znovu nestali *oběťmi nevědomosti nebo hrabivosti*. Hlavním důvodem byly uboze připravené katalogy, které téměř nic nevypověděly o nabízených grafických listech, v důsledku čehož na-

39 *Verzeichniss einer Sammlung von Kupferstichen und Handzeichnungen aus der Verlassenschaft des H. A. Mauser, Kaufmanns zu Leipzig*, Leipzig 1819.

40 MZA Brno, fond G 12, sign. II-299, fol. 263^r.

41 *Mayerische Sammlung von Kupferstichen u. Handzeichnungen*, Leipzig 1820.

42 MZA Brno, fond G 12, sign. II-299, fol. 265^r.

kupující mnohdy zbytečně prodělal. Weigel se přitom důrazně vyslovil, že něco podobného se v Lipsku nemohlo a nesmělo přihodit. Zde byla sběratelům i ze vzdálených měst Evropy dopřána jistota; špatné zboží nebylo prodáno příliš draze, dobré zase nebylo nedůstojně vydraženo za směšně nízké ceny. Nejen Cerroni, ale i řada dalších Weigelových klientů dávala absolutní přednost cenově výhodným dražbám v Lipsku. Ty se staly jejich výhradními zdroji nových přírůstků, poté co jiná města po utrženém zklamání zcela zavrhly.

Pravidlo příznivých nákupních možností v Lipsku se jistě potvrdilo při aukci rytin otevřené 8. ledna 1821, s jejímž výsledkem byl Cerroni opět velmi spokojen. Weigel tehdy nakoupil 148 grafických listů a vystavil účet na 41 tolarů 22 grošů. Jeho slova: *ich thue was ich kann, um meinen Freunden zu spahren und ihnen gute Sachen zuzubringen*⁴³ potvrdil také průběh následující aukce z 27. dubna téhož roku, při které Cerroni utratil celkem 32 tolarů 3 groše a svou sbírku doplnil 121 grafickými listy včetně konvolutu 63 portrétů.

Weigel se jako aukcionář a zároveň komisionář mnoha sběratelů často ocital ve dvojím ohni. Vlastník grafické kolekce jej tlačil k dosažení co nejvyšších cen, zatímco kupující se snažili nové přírůstky získat co nejlevněji. Jak Weigel doslova uvedl, dopisy jeho komitentů zněly tím spokojeněji, čím méně byl spokojen prodávající. Všechna úskalí se snažil zdárně překonávat a oběma stranám klientely maximálně vyhovět: *Ich diene zweien Herren und es geht bei einem gesunden Auge und guten Willen recht gut.*⁴⁴

V roce 1822 sběratelská poptávka po dobrých a kvalitních uměleckých dílech přivedla Cerroniho pozornost k celkem pěti lipským aukcím, i když u tří z nich se jednalo o nezvykle malý počet nejmenovaných grafických listů. 17. dubna 1822 koupil pouze jediný list za tolar, 24. dubna 7 listů za 3 tolary 18 grošů a v říjnu 12 listů za 7 tolarů 4 groše. Početnější soubor děl rozšířil Cerroniho kabinet po dražbě 2. ledna a 20. května a sběrateli byl předložen účet na 18 tolarů 21 grošů za 106 listů, ve druhém případě pak na 25 tolarů 18 grošů za 82 děl.

K obohacení Cerroniho sbírky přispěl významnou měrou lipský komisionář i v průběhu následujícího roku 1823. Na jeho počátku vzbudila v Cerronim zájem aukce připravená na 27. leden, při níž nakoupil 92 grafických listů v hodnotě 26 tolarů. V dubnu pak Weigel kvitoval 12 tolarů 13 grošů za nákup 29 děl, pocházejících z grafického kabinetu Johanna Michaela Specktera (1764–1846), který byl rozdělen na tři části rozprodávané jednak v Hamburku a jednak v Lipsku.⁴⁵ Katalog sepsal a všechny aukce této po čtyřicet let utvářené sbírky připravil obchodník s uměním E. G. Harzen. Její první část obsahující italské a anglické rytiny byla dražena v průběhu lipského velikonočního veletrhu roku 1822 a o rok později zde byly nabídnuty k prodeji německé a francouzské listy. Poslední část kolekce, totiž díla nizozemských grafiků, byla na Speckterovo vý-

⁴³ MZA Brno, fond G 12, sign. II-299, fol. 272^f.

⁴⁴ MZA Brno, fond G 12, sign. II-299, fol. 279^f.

⁴⁵ *Verzeichniss der Kupferstichsammlung J. M. Specker's in Hamburg; versteigert theils in Leipzig, theils in Hamburg, Hamburg 1822 – 1824.*

slovné přání vydražena v Hamburku.⁴⁶ Speckter původně vedl v Hamburku obchodní podnik než zde v roce 1818 založil litografické tiskařství, první v celém severním Německu. Nadto se intenzivně věnoval dějinám umění a podílel se na vydání hamburských *Kunstlernachrichten* od Georga Ludwiga Eckhardta z roku 1794.⁴⁷ Cerroni byl jistě s jeho vědeckými i sběratelskými aktivitami obeznámen, a proto velmi napjatě očekával začátek dražby jeho cenné kolekce. Weigel musel v několika dopisech z roku 1822 trpělivě vysvětlovat, že obsáhlá druhá část Speckterova kabinetu má být teprve sepsána a jeho rozprodej proběhne až na začátku roku příštího, konkrétně 28. dubna. Další lipská aukce rytin následovala 24. listopadu 1823. Cerroni při ní vydal 14 tolarů 12 grošů a svou sbírku obohatil o 36 grafických listů.

V roce 1824 se lipští obchodníci dočkali jen tří aukcí menšího rozsahu. První z nich byla zahájena 16. února a vyjma několika listů, většinou špatných či poškozených, bylo všech 166 grafických děl pro Cerroniho zakoupeno za částku 47 tolarů 4 groše. O další dražbě, přichystané na 8. březen, byl Weigel neoblomně přesvědčen, že nabídla znamenitá a krásná díla, která se už dlouho na trhu neobjevila. Proto byl nemálo udiven nad Cerroniho výpisem pouhých deseti položek z celého katalogu, z nichž nakonec obdržel jediný list – Michaela Leopolda Willmanna – za 7 grošů. Zbylá díla bohužel chyběla nebo jejich cena mnohonásobně překročila Cerroniho nabídku. Po půlroční přestávce začala 4. října závěrečná aukce rytin tohoto roku, při které Cerroni doplnil svou kolekci 15 grafickými listy v hodnotě 12 tolarů 20 grošů.

Poslední nám známý objednávací list byl sestaven pro licitaci dne 20. dubna 1825, kdy Cerroni získal 106 listů, z větší části děl Daniela Chodowieckého, za částku 7 tolarů 10 grošů. Kromě toho se dochoval ještě jeden účet, vystavený na 2 toлары 19 grošů, který připomněl lipskou aukci ze 6. května 1825 a potvrdil Cerroniho zisk 3 nejmenovaných grafických děl.

Bezesporu zajímavou korespondenci mezi Weigelem a Cerronim uzavřel dopis s datem 31. října 1824, příznačně naplněný povzdechem nad úbytkem opravdových sběratelů-znalců: *Eigentliche Sammler werden überhaupt immer seltner, und die Folge muss sein, dass das beste nach und nach aus Deutschland geht und die Kenntniss der Kunstblätter abnimmt.*⁴⁸ Podle Weigela propadl v Německu sběratelské vášni pouze pruský král Fridrich Vilém III., jenž nakupoval zejména pro muzeum, starý velkovévoda z Výmaru a saský princ Fridrich.

Poté, co se Weigel dozvěděl o úmrtí svého dlouholetého přítele a oddaného zákazníka, odeslal 15. října 1826 jeho dědici Johannu Jakobu Heinrichu Czikanovi dopis s návrhem převést Cerroniho vynikající grafický kabinet k dražbě do Lipska. Podle jeho názoru totiž Vídeň kvůli nedostatku svých sběratelů nedopřávala vlastníkům kolekcí kýžený výhodný prodej. Protože však Czikanova zamítající od-

⁴⁶ Eckhard Schaar, Rembrandt in Hamburg, in: Eckhard Schaar, *Rembrandt. Hundert Radierungen*, Hamburg 1987, s. 19–20. – Ulrich Luckhardt, Kleines Lexikon der Hamburger Kunstsammler, in: Ulrich Luckhardt – Uwe M. Schneede (ed.), *Private Schätze. Über das Sammeln von Kunst in Hamburg bis 1933*, Hamburg 2001, s. 247.

⁴⁷ *Allgemeine deutsche Biographie* (dále ADB) 35, München 1893, s. 85.

⁴⁸ MZA Brno, fond G 12, sign. II-299, fol. 290^v.

pověď oznámila konečné rozhodnutí o licitaci ve Vídni, Weigel alespoň požádal o zaslání 12 exemplářů příslušného aukčního katalogu pro lipské sběratele.

Obsáhlá korespondence sepsaná komisionářem a proklamátorem Johannem Augustem Gottlobem Weigelem přinesla důležité poznatky o sběratelském zájmu v Lipsku a vylíčila mnohdy rozmanité podoby obchodu s uměleckými předměty. Rovněž přispěla cenným a vsutku znaleckým hodnocením úrovně aukcí ve vybraných německých městech i výstižnou charakteristikou dražených sbírek, která přirozeně vyplynula z pisatelovy přední pozice v lipském aukčním prostředí. Jeho chvála Lipska jako významného centra uměleckého obchodu jistě částečně osvětlila hlavní důvody, proč se právě sem soustředila akviziční činnost tolika sběratelů grafických listů. Obzvlášť Cerroni si u Weigela bezpochyby vydobyl opravdovou vážnost a uznání. Ten vícekrát vyslovil přání, aby se spolu nad vzácnými sbírkami setkali a vzájemně se podělili o své názory a své znalosti grafického umění.

II. Drážďany, Norimberk, Frankfurt nad Mohanem, Stuttgart

Předpokladem pro dynamický rozvoj sběratelství byla četnost a vyspělost středisek mezinárodního obchodu s uměleckou produkcí. Díky velkým nabídkovým možnostem evropských měst se sběratelé mohli, ať už natrvalo nebo pouze krátkodobě, přeorientovat ze svého prověřeného místa nákupů na jiné obchodní centrum a vyzkoušet všemožné způsoby rozrůstání svých sbírek. Archivní prameny připomněly jména obchodníků v některých dalších městech Německa, kteří se zasloužili o obohacení Cerroniho grafické sbírky. Tyto cenné dokumenty vypověděly o náplni a rozsahu jejich pracovních povinností a též o míře závažnosti tamních akvizic. Zjištěné nákupy sice dosáhly nesrovnatelně menšího objemu než v Lipsku a Vídni, přesto mají své nezastupitelné místo v Cerroniho sběratelských aktivitách a zaslouží si náležitou pozornost.⁴⁹

V Drážďanech se v obstarávání děl grafického umění pro Cerroniho angažoval aukční asistent August Moritz Füssel. Poprvé tyto své pravomoce uplatnil při aukci sbírky grafika a kreslíře krajin Adriana Zingga⁵⁰ (1734–1816), který roku 1750 odešel ze své rodné země Švýcarska do Paříže, kde spolupracoval s vynikajícím grafikem Johannem Georgem Willem než byl v roce 1766 povolán na nově zřízenou akademii v Drážďanech.⁵¹ Dražba obrazů, kreseb a rytin z jeho pozůstalosti byla zahájena 28. července 1817 a přispěla k rozmnožení Cerroniho sbírky grafickými listy nejen samotného Zingga, ale i mnoha dalších umělců, např. Salomona Gessnera či Pierra Dreveta, a za 67 listů bylo vyplaceno 25 tolarů 17 grošů.

⁴⁹ Všechny informace o nákupech Jana Petra Cerroniho v Drážďanech, Norimberku, Frankfurtu nad Mohanem a Stuttgartu jsou čerpány z materiálů uložených in: MZA Brno, fond G 12, sign. II-299, fol. 38–67.

⁵⁰ *Verzeichniss der zu dem Nachlasse des verstorbenen Prof. Zingg gehörigen Kunstsammlung von Oelgemälden, Handzeichnungen und Kupferstichen*, Dresden 1817.

⁵¹ Ulrich Thieme – Felix Becker (ed.), *Allgemeines Künstlerlexikon der bildenden Künstler von der Antike bis zur Gegenwart* XXXVI, Leipzig 1947, s. 521–523.

August Moritz Füssel se nejprve přesně držel Cerroniho pokynů, aby nabízenou sumu při dražbě v žádném případě nepřekročil, posléze mu však bylo na základě jeho vlastní prosby přiznáno větší pole působnosti. Již při následující drážďanské aukci rytin, 17. listopadu 1817, si dovolil u některých položek nabídku zvýšit a docílil zisku 19 listů v hodnotě 12 tolarů 19 grošů.

Po dlouhé dva roky probíhaly drážďanské aukce bez Cerroniho účasti. Teprve v roce 1820 se přesunula část nejmenovaných grafických děl ze sbírky biskupa Johanna Aloise Schneidera (1752–1818), obsahující kolem 8000 listů rozprodávaných v Drážďanech,⁵² do Cerroniho vlastnictví, který vyplatil 46 tolarů 13 grošů. Aukční katalog této sbírky sestavil Johann Gottfried Abraham Frenzel (1782–1855), grafik, spisovatel a od roku 1814 inspektor, později ředitel, královského grafického kabinetu ve Zwingeru v Drážďanech,⁵³ který si dopisoval i s Cerronim. V psaní z 21. března 1821 se Frenzel, potěšen chválou svého katalogu, vyznal z přátelských vztahů k zesnulému biskupovi, kterému pomáhal při získávání některých vzácných rytin starých mistrů nebo pro něj přímo nakupoval na lipských aukcích. Ovšem hlavním důvodem navázání kontaktu mezi Frenzelem a Cerronim bylo sběratelovo přání obdržet 5 grafických listů, jež mu chyběli v exempláři dvousvazkového díla, obsahujícího rytiny z kabinetu ve Zwingeru. U čtyř z nich Frenzel vyhověl žádosti okamžitě, pátý list odeslal až o dva roky později.

Poslední aukce v Drážďanech, při níž Cerroni nepatrně rozšířil svou sbírku, byla otevřena 5. února 1820 a nabídla grafické listy a obrazy ze sbírky zesnulého královského saského dvorního rady A. P. svobodného pána von Leyser.⁵⁴ Ndlouhý objednací seznam se jmény představitelů německé a nizozemské školy doložil zisk 28 listů, za které byla vyplacena suma 7 tolarů 4 grošů.

K významným střediskům obchodu s grafickými díly se řadil Norimberk, kde působil ve své době velmi proslulý a vážený nakladatel a obchodník s uměleckými předměty Johann Friedrich Frauenholz (1758 – 1822), jeden ze spoluiniciátorů *Nürnberger Verein für Künstler und Kunstfreunde* (1792). Frauenholzův obchod s uměním zahájil svou činnost roku 1787. V centru jeho zájmu stála grafika, ale nabízel též kresby, obrazy, drobné plastiky, mince a gemy. Firma neměla v Norimberku téměř žádnou konkurenci a její slavnou éru ukončily až odbytové ztráty způsobené napoleonskými válkami. Konkuruji již nezabránil ani Johann Andreas Börner, kterého Frauenholz přijal do svého obchodu a učinil z něj společníka.⁵⁵

⁵² *Verzeichniss einer Sammlung von Kupferstichen und Original-Handzeichnungen des Dr. Joh. Al. Schneider, Bischofs, und Beichtvaters Sr. Maj. des Königs von Sachsen*, Dresden 1820.

⁵³ Vedle sestavování aukčních katalogů (např. sbírky Wilhelma Gottlieba Beckera roku 1819, hraběnky Einsidel-Reibersdorf 1833 – 1834, Josefa Františka hraběte ze Šternberka-Manderscheidu 1836 – 1842) se věnoval i spisovatelské dráze, hlavně monografiím, např. *König Friedrich August (von Sachsen) als Kunstfreund und Kunstsammler* z roku 1854; srov. Thieme – Becker (pozn. 51) 12, 1916, s. 425–426.

⁵⁴ *Verzeichniss von Kupferstichen, Kupferstichwerken und Oelgemälden des weiland königl. sächsischen Hofraths A. P. Freyherrn von Leyser*, Dresden 1821.

⁵⁵ Calov (pozn. 14), s. 49. – Thurn (pozn. 4), s. 93, 99. – Ketelsen – Von Stockhausen (pozn. 5), s. 39. – *DBE* 3, 1999, s. 417.

Jan Petr Cerroni v roce 1801 rozvinul korespondenční spojení s Norimberkem prostřednictvím jáhna Johanna Ferdinanda Rotha, který pro něj nakoupil rozsáhlý soubor rytin na 7. Frauenholzově aukci za částku 55 zlatých 5 krejcarů. Bohužel příslušný účet neuvedl autory ani názvy děl, pouze z dochovaného konceptu Cerroniho dopisu Rothovi vyplynulo, že sběratel původně u některých listů nabídl podle nesprávně zvoleného vzoru lipských katalogů příliš nízké částky. Proto nakonec vyjádřil spokojenost s Rothovým počínáním, který pomohl řadu děl získat navýšením stanovené cenové hranice. Mimo to Cerroni neopomenul, jako tvůrce nástinu dějin knihtisku na Moravě, vyzvat svého výhodně situovaného informátora, aby pomohl při hledání životních dat dvou tiskařů působících v 16. století v Prostějově a Olomouci, původem z Norimberka.

Současně Cerroni vyslovil přání i v budoucnu využít Rothovy pomoci u příležitosti 8. Frauenholzovy aukce, jež patrně, vzhledem k upřednostnění dražeb v Lipsku, splněno nebylo. Teprve 6. dubna 1812 se Roth znovu a naposledy těšil ze zakázky pro Cerroniho, když na norimberské licitaci zakoupil za 15 zlatých 22 krejcarů tři knihy o umění.

Předním veletržním městem Německa a tedy i centrem obchodu s grafikou byl po staletí Frankfurt nad Mohanem. Jeho podíl na obchodování s českými zeměmi, Polskem i Ruskem však v průběhu 18. století poklesl vzhledem k rozmachu jeho největšího soupeře Lipska, které upevnilo svou pozici strážce obchodních tras směřujících na východ.⁵⁶ Proto se nelze divit, že Cerroni na frankfurtské aukci nakupoval pouze jedinkrát, a to v září roku 1819, kdy sběratele zaujala nabídka rytin ze sbírky zesnulého bankéře Aloise Hochwiesnera.⁵⁷ Cerroniho sběratelská poptávka se tehdy omezila na díla Albrechta Dürera, Václava Hollara a Martina Schongauera, z nichž nakonec získal pouze 4 grafické listy za 3 zlaté 51 krejcarů.

Prostředníkem této akvizice se stal Christian Erdmann Gottlieb Prestel (1773 – 1830), grafik a majitel obchodu s uměleckými předměty, založeného v roce 1805 ve Frankfurtu nad Mohanem. Narodil se jako nejstarší syn známého manželského páru malíře a grafika Johanna Gottlieba Prestela a Marie Kathariny Höll, který se proslavil vydáváním faksimilií kreseb znamenitých umělců. Na rodinnou tradici později navázal též Christianův syn Ferdinand August Christian (1826–1890) a v průběhu 19. století pokračoval v úspěšném podnikání na frankfurtském uměleckém trhu.⁵⁸

Výjimku mezi Cerroniho akviziční činností představovalo město Stuttgart a tamní nákup čtyř portrétů významných osobností u soudobé grafické a kreslířské rodiny. Za 17 tolarů Cerroni 10. září 1819 obdržel jeden list od Johanna Gottharda Müllera (1747–1830), profesora na stuttgartské akademii a od roku 1798 správce vlastního tiskařství a školy grafiků, spolu se třemi listy od jeho syna a žáka Johanna Friedricha Wilhelma Müllera (1782–1816).⁵⁹ Tento způsob získávání no-

⁵⁶ Thomas Schnürer, Frankfurt am Main – Leipzig, in: Stahl (pozn. 8), s. 338.

⁵⁷ Christian Erdmann Gottlieb Prestel, *Catalogue raisonné de la Collection d'estampes délaissée par feu le Banquier Hohwiesner à Francfort s. M.*, 2 Vol., Frankfurt 1819.

⁵⁸ NDB 20, 2001, s. 704. – Rieger (pozn. 10), s. 206.

⁵⁹ Thieme – Becker (pozn. 51) XXV, 1931, s. 236–237.

vých přírůstků z ateliérů umělců si ale Cerroni neosvojil a zůstal věrný aukcím jakožto jedinému a zásadnímu cíli svých akvizičních aktivit.

III. Vídeň

Ke středoevropským městům, jež přála rozkvětu sběratelské činnosti a nabíze-la množství příležitostí k obohacení rozmanitých kolekcí, patřila bezpochyby císařská Vídeň. Rozhodující vliv na dynamický rozvoj tamního uměleckého trhu měla firma Artaria, která se od pozdního 18. století významně podílela na oživení a novém rozkvětu obchodu s uměleckými předměty v téměř celé Evropě, zejména v Mohuči, Mannheimu a Vídni.⁶⁰ Jednou u jejich četných aktivit byla vedle nakladatelské činnosti i příprava a realizace aukcí jak obrazů, tak kreseb a grafiky. Právě vídeňské licitace grafických listů se staly jedním ze základních zdrojů nových přírůstků do mnoha místních i zahraničních sbírek, včetně kolekce Jana Petra Cerroniho. Bohužel nemáme k dispozici archivní materiál větší informativní hodnoty pro objasnění všech sběratelových aktivit ve Vídni, protože se dochovaly jen heslovité objednacích seznamy rytin s výčtem autorů a názvů děl. Blízká poloha Vídně si ani nevytvořila stálého placeného agenta a jako příležitostní komisionáři byli angažováni různí místní obchodníci, jejichž jména mnohdy příslušné prameny vůbec nezmiňují. Bezchybně lze rekonstruovat pouze chronologický přehled celkem 14 důležitých aukcí, při kterých byl pro Cerroniho zakoupen větší či menší počet grafických listů, případně i knih.⁶¹

Nejstarší známý doklad týkající se koupě rytin ve Vídni pro Cerroniho sbírku byl datován 23. dubnem 1804, dnem zahájení aukce grafických listů ze sbírky zesnulého vrchního strážmistra Christiana von Röger.⁶² Cerroni při sepisování žádaných děl výrazně podcenil výši pořizovací ceny a po skončení dražby mu byl oznámen zisk pouhých 15 listů za sumu 15 zlatých 22 krejcarů.

Objednacích seznam výjimečného rozsahu 16 stran si Cerroni připravil k aukci souboru rytin ve Vídni v roce 1805, avšak opětovný mylný odhad nákupních cen podmínil odliv řady vybraných děl do majetku jiných sběratelů. Především u představitelů nizozemské školy se částky pohybovaly i v několika desítkách zlatých a téměř nikdy neklesly pod dva zlaté. Proto např. z 22 Rembrandtových listů se Cerronimu nepodařilo získat ani jediný. Italští a francouzští tvůrci také nijak výrazně ke zvýšení rozsahu Cerroniho sbírky nepřispěli a relativní úspěch byl zaznamenán snad jen u celku německého původu. Cerroni pak po sečtení všech výloh vyplatil za 84 listů 96 zlatých 31 krejcarů.

⁶⁰ Helmut Tenner, *Mannheimer Kunstsammler und Kunsthändler bis zur Mitte des 19. Jahrhunderts*, Heidelberg 1966, s. 126–159. – Barbara Dossi, *Zur Geschichte der Kunsthändler- und Verlegerfamilie Artaria, Barockberichte* 4, 1991, s. 120–125. – Rieger (pozn. 10), s. 203–204. – Thurn (pozn. 4), s. 91–93.

⁶¹ Následující informace o vídeňských aukcích a tamních nákupech Jana Petra Cerroniho jsou čerpány z materiálů uložených in: MZA Brno, fond G 12, sign. II-299, fol. 2–37.

⁶² *Verzeichniss einer Sammlung von Kupferstichen und Gemälden des verstorbenen Oberstwachmeisters Christian v. Röger*, Wien 1804.

Obdobným nesnázím plynoucím z vyšších finančních nároků se Cerroni nevyhнул ani při vídeňské aukci grafické sbírky hraběte Armanda Franze Ludwiga von Saint Saphorin (1736 nebo 1738 – 1805), která proběhla 20. července 1807 a v následujících dnech *auf dem Hohen Markt im Bar. Felnerischen Haus im 2. Stock auf der hinteren Stiege* a její katalog bylo možné bezplatně obdržet u firmy Artaria.⁶³ Hrabě von Saint Saphorin, mimořádný vyslanec dánského krále u vídeňského císařského dvora, měl při svých cestách po Evropě množství příležitostí k získávání znamenitých uměleckých děl. Vybuodoval nejen cennou sbírku grafických listů, ale i kolekci obrazů předních evropských malířů, z nichž některé byly na jeho přání zvěčněny v grafickém přepisu.⁶⁴ Nizozemská a francouzská škola jeho grafického kabinetu se pro svou drahotu zcela vyhnula začlenění do Cerroniho sbírky, na rozdíl od 56 listů německých a italských umělců, za které Cerroni zaplatil 61 zlatých.

Následující aukce, o kterou projevil Cerroni svůj sběratelský zájem, byla zahájena 20. února 1809 *im Kollerischen Hause in Wien auf dem Graben No. 1212 im 4. Stock*. Novými přírůstky Cerroniho sbírky se tehdy staly 33 listy německých, nizozemských a francouzských grafiků v hodnotě 22 zlatých 4 krejcarů.

Čelní sběratelskou osobností Vídně druhé poloviny 18. a počátku 19. století byl Johann Melchior von Birkenstock (1738–1809), dvorní rada, referent školství a censury knih, jenž během svého života vytvořil významnou kolekci vzácných knih, obrazů, rytin, kreseb, antických váz a dalších uměleckých předmětů. Po jeho úmrtí 30. října 1809 tyto sbírky oceněné na 20 847 zlatých zdědila jeho dcera Antonia Brentano-Birkenstock a začalo se schylovat k jejich rozprodeji. Vídeňská dražba, původně plánovaná na počátek roku 1811, byla posléze přesunuta do roku následujícího a proběhla ve třech fázích. Na 17. únor 1812 byla přichystána aukce knih a části grafické kolekce, v březnu následoval prodej obrazů, kreseb a ostatních uměleckých předmětů a v závěru roku pokračovala dražba rytin. Část Birkenstockovy obsáhlé sbírky si dědička ponechala ve svém držení a teprve po její smrti roku 1870 byla rozptýlena na aukci ve Frankfurtu nad Mohanem pod vedením Ferdinanda Augusta Christiana Prestela.⁶⁵

Cerroni si nenechal ujít lákavou příležitost zmocnit se alespoň části této proslulé sbírky⁶⁶ a v únoru 1812 pověřil knihkupce Kiblera zakoupením 7 knih při licitaci Birkenstockovy knihovny, z nichž nakonec obdržel pouze 3 exempláře za cenu 2 zlatých 15 krejcarů. Při dražbě rytin se nechal zastupovat obchodníkem s uměleckými předměty Ludwigem Maischem, kterému předal šestistrán-

⁶³ *Verzeichniss einer beträchtlichen Sammlung von Kupferstichen, Kupferstichwerken, Originalzeichnungen u. Landkarten weiland des Herrn von St. Saphorin, Sr. königl. Majestät zu Dänemark ausserordentlichen Gesandten am k. k. Hofe*, 2 Vol., Wien 1807.

⁶⁴ Theodor von Frimmel, *Kleine Galeriestudien*. Folge 3, Band 1: *Privatsammlungen des 18. Jahrhunderts*, Berlin – Leipzig 1899, s. 193–197. – idem, *Mitteilungen aus der alten Galerie Saint-Saphorin, Studien und Skizzen zur Gemäldekunde II*, 1916, s. 89–93.

⁶⁵ Theodor von Frimmel, *Lexikon der Wiener Gemälde Sammlungen* 1, München 1913, s. 112–185.

⁶⁶ *Catalogue raisonné de la Collection d'estampes, oeuvres et ouvrages d'art, tableaux, dessins, antiquités, bronzes, marbres etc. Delaissée par feu J. M. de Birkenstock, Conseiller aulique*. 2 Vol., Vienne 1811–1813.

kový soupis žádaných děl italských a německých tvůrců s upozorněním, aby sem zaznamenal i jejich pořizovací cenu za účelem poučení, jak vysoko se grafické listy ve Vídni cení. Maisch po skončení této aukce Cerronimu předložil účet na 20 zlatých spolu s 19 listy.

Více jak padesát nových přírůstků, především cyklů německých a francouzských krajin, se ocitlo v Cerronihovo majetku na podzim roku 1814. Vyjednal je jistý Dürnbok za částku 18 zlatých 39 krejcarů při licitaci zahájené 7. listopadu *am neuen Markt No. 1114 in Vien*.

Roku 1816 se na vídeňském uměleckém trhu objevil grafický kabinet sběratele von Hauer, jehož licitace byla naplánována na 4. listopad.⁶⁷ 15 listů z jeho sbírky, zejména portrétů, za 28 zlatých 30 krejcarů našlo své nové místo v Cerronihovo kabinetu. 18. března následujícího roku se dočkala dražby Mechettiho sbírka,⁶⁸ která do Cerronihovo kolekce přispěla cenově náročnějšími díly vynikajících grafiků. Bylo zakoupeno 12 Dürerových děl a 1 list Egidia Sadelera v hodnotě 41 zlatých 33 krejcarů.

Po delší odmlce se roku 1821 přesunul další menší soubor grafických listů z vídeňské aukce, otevřené 2. dubna, do Brna. Celkem 10 nových přírůstků, mezi nimi pět od Adama von Bartsche, přišlo Cerronihovo na 16 zlatých 20 krejcarů. Šest nejmenovaných rytin pro Cerronihovo sbírku získal při licitaci v říjnu 1822 vídeňský obchodník s uměleckými předměty Josef Eder⁶⁹ a jeho výdaje dosáhly výše 31 zlatých 56 krejcarů.

Cerronihovo akviziční aktivita pokračovala v neztenčené intenzitě i následujícího roku, kdy firma Artaria obdržela zakázku na nákup rytin při dražbě dne 7. dubna 1823 *am Stock im Eisen Plaz No. 1083* ve Vídni. Přes 17 zakoupených děl v hodnotě 28 zlatých 1 krejcaru bylo předáno knihkupci Tändlerovi, který je odeslal na adresu brněnského knihkupce Gastla. Cerroni, jenž stále starostlivě dohlížel na ochranu uměleckých děl při jejich transportu, si neodpustil na konec objednacím seznamu připsat důraznou poznámku ohledně jejich náležitého zabalení. Grafické listy měly být navinuty na kulatou dřevěnou hůlku, delší než šířka daných listů, aby se tím vyloučilo nebezpečí poškození rohů.

Na podzim téhož roku, 17. listopadu 1823, byla zahájena další dražba rytin *auf der Mehlgrube* ve Vídni. Cerroni tehdy získal 5 listů spolu se spisem *Catalogue raisonné des tableaux, sculptures, desseins et estampes du Cabinet de duc de Tallard* z roku 1756, za které zaplatil 11 zlatých 49 krejcarů.

Řadu dochovaných, chronologicky seřazených objednacích seznamů uzavřel list sestavený k licitaci sbírky apelačního rady Gabriela von Fumée⁷⁰ z 8. března 1826. Cerronihovo sbírka byla tehdy naposledy obohacena o grafické listy vydobyté na poli vídeňského uměleckého trhu, konkrétně o 8 listů krajin a pohledů na

⁶⁷ *Catalogue détaillé de la Collection d'estampes et de dessins du Chevalier de Hauer*, Vienne 1816.

⁶⁸ *Catalogue détaillé de la Collection d'estampes délaissée par feu Charles Mechetti*, Vienne 1817.

⁶⁹ Frimmel (pozn. 55), s. 300.

⁷⁰ *Catalogue de la Collection d'estampes et dessins, délaissée par feu le Chevalier Gabriel de Fumée, Conseiller en la cour d'appellation I. et R.*, Vienne 1826.

Vídeň od Ignace du Vivier a o pět cyklů Martina von Molitor, oceněných částkou 10 zlatých 5 krejcarů.

Je mimo vši pochybnost, že aukce grafických listů ve Vídni představovaly neopominutelnou a zásadní studnici cenných přírůstků pro Cerroniho sbírku. Ovšem při srovnání s dražbami v Lipsku musíme nutně dospět k závěru, že vídeňské objednávky a nákupy byly menšího rozsahu i menší pravidelnosti. Navíc v prvním desetiletí 19. století byly možné početné zisky zhceny Cerroniho omezenými znalostmi cenových relací na vídeňském uměleckém trhu. Z archivních dokumentů také bylo opětovně patrné, že Cerroni postupně své objednáací seznamy stále více zkracoval, a to i na méně než 20 položek, v souvislosti se zužováním a prohlubováním hlavního těžiště své proslulé grafické sbírky.

Die graphische Sammlung des Johann Peter Cerroni und die Quellen ihrer Akquisitionen

Die Blütezeit des Kunstsammelns in Mähren um 1800 ist mit der konzentrierten Sammlertätigkeit des hohen Beamten des mährisch-schlesischen Guberniums, des Historiographen und Archivars Johann Peter Cerroni (1753 – 1826) eng und unwegdenkbar verknüpft. Cerroni hat mit dem Aufbau seiner hervorragenden und reichen Kollektion von graphischen Blättern der bedeutenden, sowie wenig bekannten Künstlern im letzten Dezennium des 18. Jahrhunderts intensiv angefangen und diese seine Sammelleidenschaft hat er bis zu seinem Tod treu gepflegt. Mit vollem Recht galt er für einen sachversverständigen Kunstkenner von außerordentlicher Begabung, die ihm eine reiche und wertvolle Kupferstichsammlung zusammenstellen erlaubte, die jedoch schon im Jahre 1828 in einer Auktion in Wien aufgelöst wurde.

Als ein leidenschaftlicher Sammler hat Cerroni seine Sammlung regelmäßig durch die Ankäufe umfangreichen oder kleineren Ensembles von graphischen Blättern auf ausländischen Auktionen bereichert und bei diesen Aktivitäten stand ihm eine Reihe von dortigen anerkannten Kunsthändlern mit Rat und Hilfe bei. Diese enge Zusammenarbeit beweist eine reiche Dokumentation, vorwiegen die erhaltene Korrespondenz mit den Kommissionären, sowie die Bestellsverzeichnisse, Rechnungen und Quittungen, die heute im Mährischen Landesarchiv in Brünn [Anm. 3] aufbewahrt sind. Dieses wertvolle Archivmaterial hat neues Licht nicht nur in die Formung des Brünner Kupferstichkabinetts von Johann Peter Cerroni, sondern auch wesentliche Erkenntnisse zur Form und Mechanismus des europäischen Graphikhandels am Anfang des 19. Jahrhunderts in seinen Hauptzentren – in Leipzig (Abraham Christoph Thiele, Johann Gottlob Stimmel und Johann August Gottlob Weigel), Frankfurt am Main (Christian Erdmann Gottlieb Prestel), Wien (Firma Artaria), und auch in Nürnberg (Johann Friedrich Frauenholz), Dresden (August Moritz Füssel) oder Stuttgart (Johann Gotthard Müller) – gebracht.